

0313 ფსიქოლოგია - Psychology

ემპათია და კონფლიქტურ სიტუაციაზე რეაგირების ქცევის ფორმები მშობლებსა და შვილებში

ნათია ვარდია, ნანა ბურდული

საქართველოს უნივერსიტეტი

University of Georgia

E-mail: natiavardia@gmail.com

რეზიუმე

მოზარდობის ასაკი საკმაოდ რთული და პრობლემური ასაკია. ეს არის გარდამავალი ასაკი ბავშვობასა და დიადობას შორის, მოზარდებს უჩნდებათ განსხვავებული მოთხოვნილებები, ეცვლებათ ავტორიტეტები და ა.შ. ეს ცვლილებები, რომელიც ხდება მოზარდის ცხოვრებაში აისახება მათ მშობლებზე და ეწყებათ შფოთვა, რომელიც სამწუხაროდ, ხშირად მთავრდება იმით, რომ ერთმანეთის არ ესმით. აღსანიშნავია, რომ 70-ზე მეტი კვლევის ანალიზით, რომელიც 200 000 ბავშვს მოიცავდა, გამოვლინდა, რომ მოზარდები, რომელთა მშობლებიც მათ მიმართ უგულვებელყოფით გამოირჩეოდნენ, ან ფიზიკურ სასჯელს მიმართავდნენ აღზრდის დროს, სხვა ბავშვები მათთვის ჩაგვრის სამიზნეს წარმოადგენდა (Preidt, R. 2013).

საკვანძო სიტყვები. ბულინგი, მეტა-ანალიზი, ემპათიურობა, პროსოციალური ქცევა, კორელაცია, რეაგირების პატერნები, კონფლიქტური სიტუაციები.

მიზანი

წინამდებარე კვლევის მიზანია შევისწავლოთ, არის თუ არა კავშირში მოზარდის ემპათიურობა კონფლიქტზე რეაგირების ქცევის სტრატეგიებთან და რა გავლენას ახდენს მშობელი შვილის ემპათიურობასა და კონფლიქტზე რეაგირების ქცევის პატერნების ჩამოყალიბებაზე. ვივარაუდეთ, რომ ის მოზარდები, რომლის ემპათიის დონე მაღალია, ხშირად იყენებენ კონფლიქტურ სიტუაციაზე რეაგირების ქცევის ისეთ ფორმებს, როგორიცაა კომპრომისი და თანამშრომლობა. ასევე, მიგვაჩნდა, რომ მეტოქეობა, განრიდება და შეგუება დამახასიათებელი იქნებოდა ნაკლებად ემპათიური მოზარდებისთვის. მიგვაჩნდა რომ დადებით კორელაცია იქნებოდა როგორც მშობლის და შვილის ემპათიურობას, ასევე ქცევის სტრატეგიების გამოყენებას შორის. კვლევის ჰიპოთეზების ნაწილი გამართლდა, ნაწილი კი არა.

წარმოდგენილ სამაგისტრო კვლევას აქვს როგორც თეორიული, ასევე პრაქტიკული მნიშვნელობა. ის საშუალებას გვაძლევს მომავალში გამოვიკვლიოთ საინტერესო და მნიშვნელოვანი თემები. შეგვიძლია მოვიძიოთ დამატებითი ცვლადები, რომელიც განსაზღვრავს მაგალითად იმას, თუ რატომ მივიღეთ უარყოფითი კორელაცია მშობლის და შვილის ქცევის პატერნებს შორის. ჩვენი ინფორმაციით საქართველოში მსგავსი კვლევა არ ჩატარებულა. ამ მხრის ის წარმოადგენს სიახლეს კვლევით სფეროში.

ამერიკის განათლების ნაციონალური ცენტრის 2016 წლის მონაცემების მიხედვით, ყოველი 5 ბავშვიდან 1 ბულინგის მსხვერპლია. 2014 წელს გაკეთებული 80 კვლევის მეტა-ანალიზი ცხადყოფს, რომ 12–18 წლის მოზარდების 35% განიცდის ტრადიციულ ბულინგს (ფიზიკური, სიტყვიერი აგრესია), ხოლო 15%– „კიბერ-ბულინგს“. (Modecki, Minchin, Harbaugh, Guerra & Unions, 2014).

ბოლოდროინდელი კვლევების მიხედვით, არსებობს კავშირი აღზრდის სტილსა და ემპათიურობას შორის. ის ბავშვები, რომელთა მშობლებიც იყენებდნენ ავტორიტეტულ აღზრდის სტილს, იყვნენ მეტად ემპათიურები და მეტად იყვნენ ჩართული პროსოციალურ საქმიანობაში. (Eisenberg et al., 2006). გარდა ამისა, ეიზენბერგი და ჰოფმანი (Eisenberg, Hofmann, 2006) კორელაციას ასაკსა და ემპათიურობას შორის. კვლევამ აჩვენა რომ მათ შორის რაიმე სახის კორელაცია არ არსებობდა, თუმცა იყო დადებითი კავშირი ემპათიური გამოცდილების გახსენებასა და ასაკს შორის.

ეიზენბერგის (Nancy Eisenberg) და შეფარდის (Stephanie Shepard) კვლევამ, რომელიც მიზნად ისახავდა კავშირის დადგენას მშობლისა და შვილის ემპათიურობასა და პროსოციალურ ქცევას შორის აჩვენა, რომ არათუ ძლიერი დადებითი კორელაცია მათ შორის, ის ასევე კავშირშია მათ პოზიტიურ სოციალურ ფუნქციონირებასთან. (Child Development, May/June 2002, Volume 73, Number 3, Pages 893-915). ანუ მოზარდი, რომლის მშობელიც ემპათიურია თვითონაც მაღალი პასუხისმგებლობა აქვს გაიზაროს სხვისი განცდები და ეს ეხმარება მას, რომ დადებითად და პოზიტიურად იფუნქციონიროს სოციალურ გარემოში.

კვლევის მიზანი და ჰიპოთეზები

განხილული თეორიებიდან, კვლევებიდან და მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე, ჩვენი კვლევის მიზნად დავისახეთ გაგვერკვია არის თუ არა კავშირი კონფლიქტურ სიტუაციებში მოზარდის ქცევის სტრატეგიასა და მის ემპათიურობას შორის. და რა გავლენას ახდენს მშობელი შვილის ემპათიურობასა და ქცევის რეაგირების პატერნების ჩამოყალიბებაზე.

კვლევის ჰიპოთეზები:

1. მოზარდი, რომლის ემპათიის დონე მაღალია, უფრო ხშირად იყენებს კონფლიქტის რეგულირების ისეთ სტრატეგიებს, როგორიცაა კომპრომისი და თანამშრომლობა;
2. კონფლიქტზე რეაგირების ფორმები, როგორიცაა მეტოქეობა და განრიდება ახასიათებს ნაკლებად ემპათიურ მოზარდებს;
3. ძლიერი დადებითი კორელაციაა მშობლის და შვილის ემპათიურობას შორის;
4. შვილის კონფლიქტზე რეაგირების სტრატეგიები დადებით კავშირშია მშობლის ქცევის იმავე სტრატეგიებთან.

მოცემული მიზნებიდან და ჰიპოთეზებიდან გამომდინარე დასახულია შემდეგი კონკრეტული ამოცანები:

1. მეთოდოლოგიის შერჩევა;
2. მშობლებსა და შვილებში ემპათიურობის და კონფლიქტის მართვის სტრატეგიების განსაზღვრა
3. მონაცემების შეგროვება და ანალიზი;
4. შედეგების ინტერპრეტაცია.

კვლევის ადეკვატური მეთოდების შერჩევა

პირველ რიგში უნდა აღვნიშნოთ რომ კვლევა ჩატარდა 11-14 წლის მოზარდებსა და მათ მშობლებთან. კვლევაში გამოყენებული იქნა ორი ძირითადი კითხვარი. 1. თომასის ტესტი - რომელიც გვიჩვენებს კონფლიქტურ სიტუაციებში რომელ ქცევით სტრატეგიას იყენებს მოზარდი და მშობელი. ის გამოყოფს კონფლიქტის რეგულირების ისეთ ხერხებს როგორიცაა შეჯიბრი, შეგუება, კომპრომისი, თავის არიდება და თანამშრომლობა.

და მეორე კითხვარი ეს იყო მერაბიანისა და ეშტეინის ემპათიის საზომი კითხვარი, რომელიც დაგვჩვენებს ემპათიის დონის დადგენაში. კვლევა მოიცავს ტესტის ჩატარებას, შემდეგ მონაცემების შეგროვებას, მათ შეყვანას კომპიუტერულ პროგრამაში - SPSS, რომელიც დაგვჩვენებს მის სტატისტიკურ ანალიზში და ანალიზის ინტერპრეტაციის შემდგომ მივიღეთ საბოლოო შედეგი.

მიღებული შედეგების სრული მონაცემების სტატისტიკური, პროცენტული და კორელაციური კავშირის ანალიზი

კვლევის მონაცემები დავამუშავეთ სტატისტიკური პროგრამის SPSS-ის გამოყენებით. კვლევაში მონაწილეობა მიიღო ჯამში 164 ადამიანმა. აქედან 82 იყო მოზარდი, ხოლო დანარჩენი 82 მათი მშობლები. კვლევის ნაწილი ჩატარდა ხობის N1 საჯარო სკოლის მოსწავლეებთან და მათ მშობლებთან, ნაწილი კი იუჯი სკოლის მოსწავლეებთან და მათ მშობლებთან. პანდემიისგან გამოწვეული შეზღუდვების გათვალისწინებით ზოგიერთი რესპოდენტის პასუხები მივიღეთ ინტერნეტის საშუალებით. მშობლის ასაკი გადანაწილდა 29 დან 50 წლამდე, ამიტომ გამოვყავით ორი ჯგუფი. პირველში გავერთიანეთ 29 დან 37 წლამდე ასაკის მშობლები, ხოლო მეორეში 38 დან 50 წლამდე მშობლები. ასაკის პროცენტული განაწილება შემდეგნაირი აღმოჩნდა: 29 დან 37 წლამდე იყო მშობლების 41% (სულ 34 მშობელი), ხოლო 58.5%-ს წარმოადგენდა 38 დან 50 წლამდე მშობლები (სულ 48 მშობელი). რაც შეეხება შვილების ასაკს, კვლევა მოიცავდა მოზარდების კვლევას, შესაბამისად მათი ასაკი იყო 11 დან 16-მდე. მოზარდების ასაკში ჯგუფების გამოყოფა არ მომხდარა. ყველაზე მეტი რესპოდენტი იყო 12 და 13 წლის, ჯამში 50%.

ჩვენი კვლევის შედეგებზე დაყრდნობით, შეგვიძლია დეტალურად განვიხილოთ კავშირი ემპათიასა და კონფლიქტურ სიტუაციებში ქცევის პატერნებს შორის, როგორც მოზარდებში ასევე მათ მშობლებთან. ჩვენი კვლევის მთავარ მიზანსაც სწორედ ამის გარკვევა წარმოადგენდა, გაგვერკვია არის თუ არა კავშირში ემპათიის დონე კონკრეტულ ქცევის სტრატეგიებთან და რა როლი ჰქონდა მშობელს მათ ჩამოყალიბებაში. ვივარაუდეთ, რომ მივიღებდით დადებით კორელაციურ კავშირს მშობლის და შვილის ემპათიურობას შორის და ასევე მივიღებდით ერთმანეთის მსგავს ქცევის პატერნებს მშობლებსა და შვილებში. ასევე ჩვენი მიზანი იყო გაგვერკვია მოზარდის მაღალი ემპათიურობა ნიშნავდა თუ არა იმას, რომ ის იყენებდა თანამშრომლობის ან კომპრომისის სტრატეგიას კონფლიქტურ სიტუაციაში.

თეორიული მიმოხილვის საფუძველზე ვვარაუდობდით, რომ ჩვენი ჰიპოთეზები გამართლდებოდა, თუმცა ამავე საფუძველზე ვუშვებდით სხვა, უფრო განსხვავებული შედეგების მიღების ალბათობასაც, რადგან საქმე გვქონდა მოზარდებთან, ყველაზე არაპროგნოზირებად და საინტერესო ჯგუფთან. ჩვენ ასევე ვუშვებდით, რომ შეიძლებოდა ჯგუფები დიფერენცირებულიყო ასაკის, სქესის ან დასაქმების მიხედვითაც. შეიძლება ვთქვათ, რომ ვარაუდების ნაწილი გამართლდა, თუმცა მივიღეთ განსხვავებული შედეგებიც.

აღნიშნული ფსიქოლოგიური მახასიათებლების საკვლევად გამოვიყენეთ, ისეთი კვლევის ინსტრუმენტები, როგორიცაა თომასის და კილმანის ტესტი და მერამიანის და ეშპტინის ემოციური ემპათიის საკვლევი კითხვარი. მონაცემების დასამუშავებლად გამოვიყენეთ SPSS პროგრამა, კერძოდ აღწერითი სტატისტიკა. კორელაციური კავშირის დასადგენად გამოვიყენეთ კენდალის კორელაცია. როგორც თეორიულმა მიმოხილვამ, ასევე მონაცემთა ანალიზმაც გამოკვეთა კავშირები ამ ცვლადებს შორის.

დასკვნა

განვიხილეთ კავშირი მოზარდის ემპათიასა და თანამშრომლობას შორის. კორელაციის კოეფიციენტის მიხედვით თუ ვიმსჯელებთ, მათ შორის არსებობს დადებითი კავშირი, თუმცა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი არ არის. ასევე არ გვაქვს მყარი, სტატისტიკურად სანდო კავშირი კომპრომისსა და ემპათიას შორის. თუმცა დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სხვა სტრატეგიებთან შედარებით ემპათია დადებით კავშირშია თანამშრომლობასა და კომპრომისთან. ამით ჩვენი ჰიპოთეზა ნაწილობრივ დასტურდება. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ის მოზარდები, რომლებთანაც აქვთ ემპათიის მაღალი დონე ანუ აქვთ უნარი გაიზიარონ სხვების განცდები და ემოციები, უფრო ხშირად იყენებენ თანამშრომლობის და კომპრომისის სტრატეგიებს კონფლიქტურ სიტუაციებში.

რაც შეეხება მეორე ჰიპოთეზას, სადაც ვთქვით, რომ მეტოქეობა და თავის არიდება ახასიათებს ნაკლებად ემპათიურ მოზარდებს, ესეც ნაწილობრივ დადასტურდა, რადგან ნამდვილად მივიღეთ უარყოფითი კორელაცია ემპათიასა და ამ ორ ცვლადს შორის, თუმცა სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი შედეგი აქაც ვერ მივიღეთ.

მესამე ჰიპოთეზის შემოწმებისას აღმოვაჩინეთ რომ ის ნამდვილად დადასტურდა. ანუ მშობლის და შვილის ემპათიურობას შორის მივიღეთ ძლიერი დადებითი კორელაცია და შედეგიც სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი აღმოჩნდა.

რაც შეეხება კონფლიქტურ სიტუაციებში ქცევის სტრატეგიებს, აქ ჩვენი ჰიპოთეზა არ გამართლდა იმასთან დაკავშირებით რომ ჩვენ ვვარაუდობდით მოზარდებს და მშობლებს ექნებოდათ მსგავსი ქცევის პატერნები კონფლიქტურ სიტუაციებში, კვლევამ კი პირიქით აჩვენა. უფრო კონკრეტულად, მშობლის მეტოქეობის ქულასა და შვილის მეტოქეობის ქულას შორის მივიღეთ უარყოფითი კავშირი, ისევე როგორც მშობლის თანამშრომლობას და შვილის თანამშრომლობის სტრატეგიას შორის, ასევე უარყოფითი კავშირი მივიღეთ კომპრომისის სკალაზე მიღებულ მშობლის და შვილის ქულებს შორის. მიღებული შედეგებიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ თუ მშობლისთვის პრიორიტეტულია მეტოქეობის სტრატეგია, შვილი იმავე სტრატეგიას უფრო ნაკლებად იყენებს. იგივე ხდება თანამშრომლობის და კომპრომისის სტრატეგიების შემთხვევაშიც.

რაც შეეხება ჯგუფებს შორის განსხვავებას, შედეგებმა არც სქესის, არც ასაკის და არც დასაქმების კუთხით მნიშვნელოვანი განსხვავება არ აჩვენა.

სამომავლოდ საინტერესო იქნება თუნდაც ანალოგიური კვლევის ჩატარება სხვა ასაკობრივ ჯგუფებში. მაგალითად ტორონტოს უნივერსიტეტში ჩატარდა (2014) კვლევა, სადაც აღმოჩნდა რომ სკოლამდელი ასაკის ბავშვების კონფლიქტურ სიტუაციებში ქცევის პატერნები ემთხვევა მშობლის ქცევის პატერნებს. (R. Lawer)

შედეგების ანალიზის საფუძველზე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ მშობლის და შვილის ემპათიებს შორის მივიღეთ სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი კავშირი, ხოლო კონფლიქტური სიტუაციის ქცევის სტრატეგიებში, როგორიცაა მეტოქეობა, კომპრომისი და თანამშრომლობა - მშობლისა და შვილის ქულებს შორის მივიღეთ სტატისტიკურად მნიშვნელოვანი უარყოფითი კორელაცია.

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ჩვენი ჰიპოთეზები ნაწილობრივ დადასტურდა და ასევე გამოვლინდა სხვა საინტერესო შედეგები. როგორც ვნახეთ მშობლის და შვილის ემპათია საკმაოდ მსგავსია, ხოლო განსხვავებულია კონფლიქტურ სიტუაციებში ქცევის პატერნები. შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ მოზარდობის ასაკში წინააღმდეგობის გაწევა, მშობლებთან ჯიბრში ჩადგომა და მათგან განსხვავებული ქცევა აქტუალურია, შესაძლოა ამიტომაც მივიღეთ მსგავსი შედეგი.

ლიტერატურა

1. სუმბაძე, ნ., ქიტიაშვილი, ა., ფირცხალავა, ე., მაისურაძე, მ. (2012)
2. ოზოლაძე, თ., ოჯახური პრობლემები და ბავშვის ემოციური პრობლემები. (2000-2005)
3. ზომახიძე, ე. (2020). ფსიქოდიაგნოსტიკის რიდერი. გვ. 38.
4. მელიქიშვილი, მ. (2014). განვითარების ფსიქოლოგია
5. Goldstein, A. P., & Michaels, G. Y. (1985). Empathy: Development, training, and consequences. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
6. Hodges, S.D., & Klein, K.J. (2001). Regulating the costs of empathy: the price of being human. Journal of Socio-Economics.
7. Happiness Genes: Unlock the Positive Potential Hidden in Your DNA, New Page Books (April, 2010). Michael Carroll.
8. How Empathy Paves the way for Innovation from Fearless at Work by Michael Carroll, © 2012 by Michael Carroll.
9. Hoffman, M. (2000). Empathy and moral development. Implications for caring and justice. New York: Cambridge University
10. Howard, J. A. (1983). Preschoolers' empathy for specific affects and their social interaction (Doctoral dissertation, Kansas State University, Manhattan). Dissertation Abstracts International, 44, 3954B.
11. Jackson, S., Bijstra, J., Oostra, L. & Bosma, H. (1998). Adolescents' perceptions of communications with parents relative to specific aspects of relationship with parents and personal development. - J. Adolescence 21: 305-322.

Natia Vardia, Nana Burduli

Empathy and behavior patterns of response to conflict situation in parents and children

Summary

Adolescence is quite a difficult and problematic age. It is a transitional age between childhood and adulthood, adults have different needs, authority figures change, etc. These changes that take place in the life of a teenager affect their parents and start anxiety, which unfortunately often ends with them not understanding each other. It is worth noting that an analysis of more than 70 studies, which included 200,000 children, revealed that adolescents whose parents were neglectful towards them, or used physical punishment during upbringing, were the targets of oppression for them by other parents (Preidt, R. 2013